

...U LICE

Život Srba na severu i jugu Kosova i njihovi stereotipi

ANALIZA

Sadržaj:

- 1) Uvod
- 2) Problem
- 3) Metodologija
- 4) Zaključci i preporuke
 - a) Društvo
 - b) Privreda
 - c) Kultura
 - d) Zdravstvo
 - e) Obrazovanje
 - f) Usluge
 - g) Lokalne usluge
- 5) Prilozi: Sagovornici i njihove profesije

1. UVOD

RTV Kim, u saradnji sa Kontakt Plus radijom i NVO "Komunikacija za razvoj društva" (CSD), od polovine aprila 2017. proizvodi kratku radijsku i TV formu "...U lice", čiji je cilj zajednički rad na prevazilaženju stereotipa o životu u srpskim sredinama u centralnom i severnom delu Kosova.

Uz podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS), mediji i NVO su kroz 24 epizode ovog ciklusa pokušali da približe javnosti, kosovskim i međunarodnim institucijama, svakodnevne probleme građana različitih zanimanja, polova, stepena obrazovanja i godina starosti. Publika je imala priliku da se upozna sa izazovima svojih sugrađana u drugom delu Kosova i da zaključi koliko su problemi koje imaju građani na severu i u centralnom Kosovu zajednički, a koji su izazovi specifični.

Teme emisija su se odnosile na svakodnevni život građana, a specifični cilj projekta je bio informisanje šire javnosti i donosilaca odluka kako se "velike" odluke, koje se donose u ime građana tokom Briselskih razgovora, reflektuju na svakodnevni život građana. Takođe, jedan od ciljeva je bio i uočavanje razlika u svakodnevnim aktivnostima u delovima koji su formalno integrisani u kosovsko društvo i u delovima koji to nisu, ili nisu do kraja integrisani.

Ispitanici sa severnog i centralnog Kosova su objasnili i kako rad ili nerad institucija utiče na njihov život, te kako ostvaruju svoja osnovna građanska prava i obaveze.

Ciljna grupa je populacija između 18 i 65 godina, oba pola, a oblast interesovanja je region opštine Gračanica, šire Kosovo južno od Ibra i opštine Severna Mitrovica, šire sever Kosova.

Sve emitovane emisije možete pogledati [ovde](#). U emisijama su govorili: predstavnici civilnog društva, studenti, privrednici, poljoprivrednici, radnici u kulturi, likovni umetnici, novinari, građevinski preduzimači, lekari, muzičari, sportisti...

2. REZIME

Podela na Srbe južno i severno od reke Ibar počela je nakon oružanih sukoba na Kosovu 1999. godine i stvaranjem takozvanih enklava sa srpskim i ostalim nealbanskim stanovništvom na Kosovu.

Srbi, južno od reke Ibar, su neposredno nakon oružanih sukoba na Kosovu, ostali da žive izolovano od okolnog albanskog stanovništva i u veoma teškim uslovima, poštujući isključivo pravni sistem Republike Srbije. Takozvane „enklave“ su bile pod zaštitom KFOR-a i UNMIK-a, a svaki izlazak Srba iz tog zaštićenog okruženja, bio je organizovan uz pratnju međunarodnih vojnih snaga. Danas je situacija relativno relaksirana, barem kada je u pitanju sloboda kretanja, nema ih uopšte ili su veoma retki konvoji sa pratnjom, međuetnički incidenti gube na intenzitetu i najčešće ih je teško razlikovati od kriminala iz koristoljublja. Strah kod Srba koji žive južno od reke Ibar je smanjen, ljudi više i češće putuju, mada ima i onih koji i danas retko izlaze iz svojih sela.

Sa druge strane, Srbi na severu Kosova su se nakon sukoba osećali mnogo sigurnije i komotnije jer su u poledini imali Republiku Srbiju čiji su pravni sistem poštovali. Srbi severno od reke Ibar nisu bili izloženi tolikom broju međuetničkih incidenata kao na jugu, imali su, a i dalje imaju veću slobodu kretanja, bolje uslove za život i veću ekonomsku sigurnost. Međuetnički sukobi su se skoro ekskluzivno odvijali na i oko samog mosta koji deli Mitrovicu na dve opštine, južnu i severnu.

Nakon etabliranja kosovskih institucija i osnivanja decentralizovanih opština sa većinskim srpskim stanovništvom, na osnovu Ahtisarijevog plana iz 2008. godine, jedan broj takozvanih „enklave“ južno od reke Ibar je dobio legalnu formu. Da bi ostvarili svoja elementarna prava, Srbi iz južnog dela Kosova su počeli da se integrišu u novouspostavljeni sistem i kosovske institucije, čime su se postepeno počeli da prihvataju kosovski pravni sistem. Međutim, još uvek funkcionišu i unutar sistema Republike Srbije, posebno kada su u pitanju obrazovanje i zdravstvena zaštita. Takođe, Srbi južno od Ibra, uglavnom poseduju i kosovska i srpska lična dokumenta.

U periodu konstituisanja opština sa većinski srpskim stanovništvom na Kosovu, Srbi sa severa su javno odbijali svaki oblik integracije u kosovski sistem, iako je veliki broj posećivao administrativne kancelarije na severu koje se bave izdavanjem ličnih dokumenata. Srbi sa severa su u pružanju otpora integraciji u kosovski sistem, bili podržani od strane Republike Srbije, na koju su se naslanjali, a takođe su i imali apsolutnu slobodu političkog delovanja.

Dok su opštine sa srpskom većinom na jugu Kosova formirane 2009. godine, na severu se prve opštine u okviru kosovskog pravnog i administrativnog sistema formiraju 2012. godine, posle razgovora u Briselu. Iako se od strane centralnih vlasti u Prištini često može čuti da su Srbi sa severa integrisani u kosovski sistem, situacija na terenu pokazuje da ti navodi nisu (do kraja) tačni. Opštine posle pet godina od navodnog konstituisanja, nisu potpuno funkcionalne i u njima nisu formirane sve potrebne službe.

Sve su ovo uzroci i problemi koji su doveli do stvaranja stereotipa među Srbima sa severa i juga Kosova. U poslednje vreme, postoji jačanje razumevanja sa obe strane Ibra zbog integracije u jedan sistem. Podele još uvek postoje, stereotipi su još uvek prisutni, ali nastavkom integracije u isti pravni sistem, razumevanje i saradnja će nužno postati bolji.

3. METODOLOGIJA

Metodologija po kojoj je rađena analiza, kao i sam projekat, zasnovana je na intervjuima sa građanima različitih profila, severno i južno od reke Ibar. Ova metodologija je korišćena da bi se neposredno prikazali realni problemi sa kojima se suočavaju stanovnici Kosova i kako rad ili nerad institucija utiče na njihov život. Takođe, sagledaće se i kako se Briselski sporazum reflektuje na svakodnevni život i kako se odvijaju dnevne aktivnosti u delovima koji su formalno integrisani u kosovsko društvo, za razliku od delova koji to još uvek nisu, ili nisu do kraja.

Kako bi se približili svakodnevni problemi stanovnika Kosova, urađeno je 48 intervjua, u kojima je učestvovalo po 24 ljudi sa obe strane Ibra. Na osnovu ovih intervjua proizvedene su 24 kratke TV forme koje su emitovane na programima RTV Kim i Kontakt Plus radija, koje se mogu pogledati na linku <https://vimeo.com/album/4558397>.

Svaka emisija je imala po dva sagovornika istog zanimanja/polja delovanja, a sagovornici su odgovarali na ista pitanja, vezana za njihovu profesiju i oblast delovanja i rada. Prilikom izbora sagovornika, podjednako su zastupljena oba pola, kao i populacija između 18 i 65 godina starosti.

Profili sagovornika su:

1. predstavnici civilnog društva,
2. studenti,
3. privrednici,
4. poljoprivrednici,
5. radnici u kulturi,
6. likovni umetnici,
7. novinari,
8. predsednici lokalnih SO,
9. građevinski preduzetnici,
10. sportisti,
11. muzičari,
12. lekari,
13. radnici u turizmu,
14. književnici,

15. trgovci,
16. vatrogasci,
17. upravnici pošta,
18. komunalci,
19. prevoznici,

20. odbornici SO,
21. direktori osnovnih škola,
22. pedagozi u srednjim školama,
23. vaspitači dece sa posebnim potrebama,
24. hotelijeri.

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Prilikom analize, rezultati intervjua su svrstani po grupama, odnosno zaključci i preporuke su urađeni na osnovu sfere interesovanja i profila sagovornika.

a) Društvo

Zaključci:

Na osnovu intervjua i razgovora sa sagovornicima, može se ustanoviti da se na severu Kosova nekoliko godina kasnije krenulo sa ozbiljnijim aktivnostima u smeru integracije i konstituisanja kosovskog pravnog, ekonomskog i političkog sistema. Iako se na jugu nekoliko godina ranije počelo sa integracijom i saradnjom sa centralnim kosovskim institucijama i međunarodnim organizacijama, sagovornici ostavljaju utisak da se na severu za relativno kratko vreme uradilo mnogo više. Dok se građani na jugu žale da imaju velike probleme u saradnji sa centralnim kosovskim institucijama i da postoji realna tendencija da se etnička struktura na teritorijama opština sa srpskom većinom promeni, na severu su delimično zadovoljni saradnjom i ne strahuju od promena u etničkoj strukturi na teritoriji njihovih opština.

Efektima Briselskih sporazuma mogu se „pohvaliti“ uglavnom Srbi na severu Kosova, jer na jugu, u realnom životu, oni imaju malo rezultata. Sa druge strane, sagovornici smatraju da je jedan od značajnijih razloga koji dovodi do podela zajednice, aktuelna problematična situacija na lokalnoj srpskoj političkoj sceni.

Preporuke:

- Kako bi se unapredili odnosi i prevazišli stereotipi srpske zajednice na Kosovu, prvenstveno je potrebno da njihovi politički predstavnici imaju zajednički stav i konkretan plan i program, odnosno strategiju za unapređenje kvaliteta života i opstanka. Takođe, potrebno je da se zajedničkim nastupima zalažu za prava građana, koja su zagarantovana ustavom i zakonima koji su na snazi.
- Osnaživanje medijskih kuća koje izveštavaju na srpskom jeziku i podizanje kapaciteta istih, omogućilo bi im se da odgovore na sve izazove, da promptnije izveštavaju o aktuelnim događajima i društvenom životu svih građana, kao i da se bave istraživačkim novinarstvom, koje apsolutno nedostaje srpskoj medijskoj sceni.
- Servisne usluge, saradnja i ulaganja centralnih institucija i međunarodne zajednice, trebalo bi da budu proporcionalno jednaki za sve opštine, a u zavisnosti od potreba građana. Ulaganja radi pukog ispunjavanja političkih standarda i preuzetih obaveza radi dobijanja političkih poena dovode do podele stanovništva i stvaranja stereotipa.

b) Privreda

Zaključci:

Emisije pokazuju da u oblasti privrede postoje stereotipi i jasne razlike sa jedne i druge strane Ibra. Sve dok ovakve razlike i podele postoje, kao i neinformisanost stanovništva, stereotipi će biti prisutni i neće biti iskorenjeni. Dok je Srbima južno od Ibra i dalje najveći problem sigurnost, nelojalna konkurencija i nemogućnost izlaska na tržište, na severu je najveći problem nedostatak velikih infrastrukturnih projekata. U privredu se, kao i u drugim oblastima, poslednjih godina mnogo više ulaže na severu nego na jugu, iako privrednici sa obe strane Ibra gotovo podjednako poštuju kosovski pravni, ekonomski i carinski sistem.

Preporuke:

- Neinformisanost privrednika i poljoprivrednika o subvencijama, kreditima i projektima u ruralnim mestima, ugrožava njihove mogućnosti za korišćenje raspoloživih fondova. Potrebno je obezbediti adekvatnu informisanost svih privrednika na Kosovu i iste mogućnost dobijanja sredstva za proširenje i unapređenje biznisa.
- Saradnja privrednika i poljoprivrednika južno i severno od reke Ibar, skoro da i ne postoji. Stvaranjem održivog i funkcionalnog udruženja privrednika na Kosovu, ne bi se prevazišli samo stereotipi, već bi se u velikoj meri omogućio bolji i brži ekonomski razvoj u srpskim sredinama.

c) Kultura i sport

Zaključci:

U odnosu na privredu i društvo, u kulturi i sportu stereotipi kod Srba severno i južno od reke Ibar nisu toliko izraženi. Postoje razlike i problemi među onima koji žive i stvaraju i na severu i na jugu Kosova, ali ne postoji dovoljna saradnja. Umetnici koji stvaraju južno od reke Ibar, doživljavaju sebe kao umetnike „iz enklava“ i „pod okupacijom“, dok na severu to nije slučaj. Ono što je zanimljivo, s obzirom da Srbi na jugu uglavnom žive u ruralnim sredinama, posećenost kulturnih događaja je bolja upravo na jugu, dok za kulturne programe koji se nude u severnoj Mitrovici najčešće nema dovoljno publike. S obzirom da više od deset godina nije bilo nikakvih kulturnih programa na jugu Kosova, to je jedan od razloga što se sve kulturne manifestacije masovno posećuju. Kada je reč o sportu, veoma su retki klubovi koji se takmiče u kosovskim ligama.

Preporuke:

- Veoma je retka saradnja srpskih umetnika na Kosovu, kao i saradnja sa umetnicima iz ostalih zajednica, što dodatno otežava upoznavanje sa sopstvenom kulturom, ali i sa kulturnim različitostima, a to dalje implicira održavanje stereotipa. Osnivanje funkcionalnog umetničkog udruženja omogućilo bi i unapredilo saradnju svih zajednica unutar Kosova, ali bi pospešilo i komunikaciju i širu kulturnu saradnju sa udruženjima u bližem i daljem okruženju.
- Kako bi omogućili veći broj kulturnih aktivnosti i saradnju umetnika iz svih zajednica na Kosovu, potrebna je unaprediti komunikaciju sa lokalnim institucijama i međunarodnom zajednicom. Potrebno je da lokalne i centralne institucije, ali i

međunarodne organizacije više i ravnomernije ulažu u kulturu i kulturne manifestacije, jer najveće bogatstvo Kosova leži upravo u nacionalnoj, kulturnoj i verskoj različitosti velikog broja zajednica koje na njemu žive.

- Na severu Kosova su uslovi za sportske pripreme i treninge veoma loši, naveli sportisti sagovornici, dok su na jugu ti uslovi bolji. Nedostatak stručnog kadra i finansijskih sredstava je veliki problem za sport u srpskim sredinama, i severno i južno od reke Ibar. Zbog toga je potrebno omogućiti konstantno i adekvatno finansiranje sportskih klubova i izgraditi infrastrukturu, u zavisnosti od potreba, bez obzira odakle fondovi dolaze i na kojoj strani Ibra se ti sportski klubovi nalaze.

d) Zdravstvo

Zaključci:

Domovi zdravlja na severu i jugu Kosova su dobro organizovani u pružanju zdravstvenih usluga svim pacijentima, bez obzira na njihovu versku i nacionalnu pripadnost. Najveći problem koji otežava rad zdravstvenih ustanova jeste trenutna politička situacija, smatraju sagovornici. Politička situacija se posebno odražava na nabavku lekova koji se izdaju na recept i dolaze iz Republike Srbije, odnosno, vrlo često kosovske institucije ne dozvoljavaju ulazak tih lekova na teritoriju Kosova.

Preporuke:

- Potrebno je obezbediti svim zdravstvenim ustanovama na Kosovu nesmetano snabdevanje medicinskim i farmaceutskim sredstvima radi pružanja adekvatnih usluga građanima.

e) Obrazovanje

Zaključci:

Obrazovni sistem na Kosovu u srpskim sredinama funkcioniše po planu i programu Republike Srbije. Jedino ustanovu za rad sa decom sa posebnim potrebama južno od reke Ibar finansira Opština Gračanica, koja radi po kosovskom sistemu, dok u severnom delu Mitrovice slična ustanova funkcioniše u sastavu Ministarstva Republike Srbije. Nema podele i nema stereotipa u sektoru obrazovanja, isti su problemi sa kojima se suočavaju na severu i jugu Kosova. Zbog izmeštanja škola i fakulteta iz Prištine i drugih urbanih mesta gde danas ne žive Srbi, u jednoj školskoj zgradi funkcioniše i više obrazovnih jedinica. To stvara veliki problem učenicima, nastavnicima i profesorima za nesmetani rad. Ima problema i sa dostavom udžbenika iz Republike Srbije, ali obrazovne ustanove uz pomoć i saradnju sa lokalnim institucijama koje funkcionišu po kosovskom sistemu i kancelarijom za KIM, za sada uspešno rešavaju te probleme.

Preporuke: Potrebno je više ulaganja i pomoći centralnih kosovskih institucija, ali i Vlade Srbije u izgradnji školske infrastrukture, kako bi učenici i nastavnici imali adekvatan prostor za rad. Takođe, kosovske institucije moraju imati više razumevanja za nesmetanu dostavu udžbenika iz Republike Srbije.

f) Usluge

Zaključci:

U sektoru usluga mogu se primetiti velike razlike u funkcionisanju i svakodnevnim aktivnostima severno i južno od reke Ibar. Sagovornici smatraju da je na jugu Kosova privatnicima koji se bave uslužnim delatnostima teže. Na jugu Kosova privatni sektor koji se bavi uslužnim delatnostima u potpunosti funkcioniše u kosovskom sistemu, dok na severu većina privatnika i dalje funkcioniše u oba sistema (srpski i kosovski). Ono što se može primetiti je da su neke uslužne delatnosti mnogo organizovanije na jugu nego što su na severu.

Preporuke:

- Nastavak integracije severa i juga u jedan pravni sistem, razumevanje i saradnja među stanovništvom će nužno postati bolji.

g) Lokalne usluge

Zaključci:

Sve lokalne usluge postoje i funkcionišu u oba sistema, i na severu i na jugu Kosova. Na jugu preovladava kosovski sistem. Može se primetiti da je u nekim segmentima mnogo bolje organizovan u odnosu na sever, gde preovladava srpski sistem. Zbog neinformisanosti o načinu funkcionisanja pružalaca usluga u drugom delu Kosova, građani smatraju, kako navode naši sagovornici, da su uslovi mnogo bolji sa druge strane reke Ibar. Iako funkcionišu u dva odvojena sistema, međusobna saradnja postoji.

Preporuke:

- Radi bolje informisanosti stanovništva i prevazilaženja stereotipa, potrebno je unaprediti i pojačati medijsko izveštavanje o dnevnim aktivnostima i događajima sa severa i juga Kosova.
- Integracijom dva funkcionalna sistema u jedan, razumevanje i saradnja stanovništva će postepeno postati bolji.

PRILOG

Sagovornici i njihove profesije

Red. br.	Profil	Sagovornici	
		Sever Kosova	Centralno Kosovo
1	Predstavnici organizacija civilnog društva	NVO „Aktiv“ – Miodrag Milićević	NVO „CPT“ – Bojan Teofilović
2	Studenti	Nemanja Biševac	Milena Zdravković
3	Privrednici	Radoš Petrović – „RP Invest“	Siniša Mirković – „Fratelo Trade“
4	Poljoprivrednici	Radojko Jovanović - Žitkovac	Ivica Živković - Lepina
5	Radnici u kulturi	Ivan Vučković – KC "Sava Dečanac" Leposavić	Žarko Milenković – Dom kulture Gračanica
6	Likovni umetnici	Miljana Bulatović – Slobodna umetnica	Aleksandar Rakočević - Slobodni umetnik
7	Novinari	Tatjana Lazarević – Portal KoSSev	Anđelka Ćup – Portal Gračanica online
8	Predsednici lokalnih SO	Dejan Gurešić – Predsednik SO Mitrovica	Brankica Kostić – Predsednica SO Gračanica
9	Građevinski preduzetnici	Vidosav Aleksić – PP „Dren“	Radoljub Popović – „LPM gradnja“
10	Sportisti	Milos Marković – OK „Kosovska Mitrovica“	Milan Dabić - OK „Gračanica“
11	Muzičari	Goran Vučetić – Muzičar	Jelena Danić – Profesorka klavira
12	Doktori lokalnih domova zdravlja	Dr. Bogdana Božović – Dom zdravlja Zvečan	Dr. Dalibor Stojanović – Dom zdravlja Gračanica
13	Radnici u turizmu	Nenad Stojaković – TA „Holiday Plus“ Mitrovica	Boban Petrović – TOG Gračanica
14	Književnici	Nenad Radenković – Književnik i vajar	Ratko Popović – Književnik
15	Trgovci	Ivan Miletić – STR „Ivan“ – Kosovska Mitrovica	Dragan Josifović – STR „Spektar“ – Gračanica
16	Vatrogasci	Vladan Radomirović – Stanica Zvečan	Dragan Sekulić - Stanica Laplje Selo
17	Upravnici pošta	Nebojša Šulkić – Upravnik pošte Kosovska Mitrovica	Srđan Nikolić – Upravnik pošte Ranilug
18	Komunalci	Milan Cerovina – JKP Kosovska Mitrovica	Vladica Trajković – Odeljenje javnih službi Gračanica
19	Prevoznici	Goran Antić – „Joe Travel“ – Kosovska Mitrovica	Mirko Todorović – „Trend“ G Gračanica
20	Odbornici SO	Igor Simić – Odbornik SO Severna Mitrovica	Goran Lazić – Odbornik SO Gračanica
21	Direktori osnovnih škole	Ivan Zaporozac – Direktor O.Š. „Branko Radičević“ – Kosovska Mitrovica	Ljubiša Karadžić - Dir O.Š. „Miladin Mitić“ – Laplje Selo
22	Pedagozi u srednjim školama	Biljana Jović – Pedagog Severna Mitrovica	Snežana Nešić – Pedagog Laplje Selo
23	Vaspitači dece sa posebnim potrebama	Marta Popović – „Kosovski Božur“ – Kosovska Mitrovica	Jelica Jovanović – „Kuća za omladinu“ – Gračanica
24	Hotelijeri	Saša Dedović – Hotel „Saša“ Kosovska Mitrovica	Milorad Bata Nikolić – Hotel „Ulpijana“ Gračanica